

Fundamentální teologie v díle Jana Valeriana Jirsíka*

Eduard Krumpolc

Úvod

Snaha o rychlou obnovu české teologie po jejím vynuceném útlumu v době totality v prvních letech znovunabyté svobody měla za následek, že se do češtiny překládala díla cizích autorů, zatímco domácí teologická produkce byla poměrně slabá. Tato situace se však postupně mění a nová generace českých teologů si uvědomuje, že jejím předním úkolem je navazovat na domácí teologickou tradici. Díla českých teologů minulých generací však upadla většinou v zapomenutí a téměř ani nejsou v současné české teologické literatuře citována. Chceme-li tedy obnovit českou teologickou tradici, musíme si připomenout, co vytvořily generace českých teologů před námi, na jejich dílo tvořivě navázat a dále je rozvíjet. K tomuto cíli chce přispět také předložená studie.

Fundamentální teologie jako samostatná teologická disciplína se začala profilovat asi od poloviny 19. století. V české teologické literatuře nemáme z této doby žádné samostatné dílo, které by bylo věnováno fundamentální teologii, zato však máme díla zabývající se dogmatikou, v jejichž úvodní části jsou zpracovány otázky spadající dnes do fundamentální teologie. Jedním z takových děl je i dílo *Populární dogmatika* Jana Valeriana Jirsíka. V předložené studii chceme představit a zhodnotit zpracování základních otázek fundamentální teologie, jak je v uvedeném díle podává tento přední český teolog 19. století.

1. NÁBOŽENSKÁ SITUACE V ČESKÝCH ZEMÍCH V POLOVINĚ 19. STOLETÍ

Obyvatelstvo českých zemí v polovině 19. století bylo převážně katolické, podle matrik bylo katolíků více než devadesát procent všech

* Tento článek vznikl při plnění grantového projektu GA ČR, č. 401/09/0502, s názvem *Dějiny české trinitologie a fundamentální teologie*.

obyvatel. Vedle katolíků zde byli ovšem také evangelíci, kteří po vydání tolerančního patentu v roce 1781 znovu získali náboženskou svobodu a navázali na svou předbělohorskou tradici. Vztahy mezi katolíky a protestanty byly tehdy značně napjaté, obě strany se navzájem kritizovaly a obviňovaly z falšování Kristova evangelia a věčný dialog mezi nimi byl sotva možný. Z tohoto hlediska je třeba číst a chápat i kritiku protestantských názorů, jak ji uvádí Jirsík ve svém díle.

Na druhé straně však pronikaly do Čech osvěcenská a racionalistická názory ze zahraničí, především z Německa, které oslovovaly hlavně českou inteligenci, zatímco prostý venkovský lid se většinou držel své náboženské víry. Bylo však nebezpečí, že protikatolický duch osvícenství, racionalismu, ba dokonce i materialismu a ateismu pronikne postupně i do škol, v nichž církev ztratila rozhodující vliv, a prostřednictvím školního vzdělání a kulturní osvěty také do veřejného života. Úkolem pastýřů církve bylo čelit těmto neblahým tendencím a připravovat prostý věřící lid na myšlenkový zápas s protikatolickými názory tehdejší doby. K tomu bylo třeba srozumitelným způsobem vykládat lidu katolickou nauku a upozorňovat na nesprávné názory, které jsou s ní neslučitelné. O tento přístup se snažil ve svých kázáních a náboženských spisech také Jan Valerian Jirsík, jeden z předních katolických myslitelů této doby, jehož osobnost a dílo chceme nyní krátce představit, dříve než se pustíme do rozboru fundamentální teologie v jeho díle.

2. OSOBNOST A DÍLO JANA VALERIANA JIRSIKA

Jan Valerian Jirsík (1798–1883), katolický kněz, spisovatel a národní buditel, v letech 1851–1883 čtvrtý českobudějovický biskup, se ve své spisovatelské činnosti věnoval především vzdělávání lidu ve víře. Z jeho náboženských spisů zaslouží pozornost následující díla: *Škola nedělní, spis pro mládež* (1826); *Říp a jeho chrám* (1826); *Bohumil* (1835, 1843, 1850); *Proč jsem katolíkem?* (1836 dvakrát, 1840, 1850); *Zdravé, pravé a čisté učení Luthe-rovo, Kalvíново a j.* (1836); *Kázání na slavnost korunování císaře Ferdinanda I. za krále českého* (1836); *O postu* (1839); *Populární dogmatika* (čtvero vydání: 1840, 1852, 1856 a 1866); *Devatero přátelských listů k Evangelíkům v Čechách bytující* (1842); *Směšená manželství*; *Kázání na všechny neděle a svátky roku.*

Z těchto spisů má největší význam *Populární dogmatika*,¹ která vyšla ve čtyřech vydáních v češtině, dvakrát byla přeložena také do němčiny,

byla pak vícekrát německy vydána a dočkala se i překladu do chorvatštiny. V tomto spise, který je značně rozsáhlý (4. vydání má 560 stran), probírá autor soustavně učení katolické víry. Ačkoli název napovídá, že spis je věnován především dogmatickým otázkám (traktátům o Bohu a jeho vlastnostech, o Bohu Stvořiteli, o Bohu Spasiteli, o Bohu Posvětiteli, o svátostech a o stavu člověka po smrti), nechybí v této příručce věrouky pro lid také traktáty fundamentálně-teologické, totiž o církvi křesťanské katolické a o víře katolické vůbec, a zvláště o jejích prameňech. V tomto článku se zaměříme na rozbor těchto traktátů, které jsou jakýmsi úvodem do vlastní dogmatiky.

3. STRUKTURA FUNDAMENTÁLNĚ-TEOLOGICKÉ ČÁSTI JIRSÍKOVA DÍLA

Je zajímavé, že autor nezačíná své fundamentálně-teologické úvahy dokazováním Boží existence, potřebou náboženství a zjevení, jak to dělají autoři v té době i později běžně užívaných manuálů generální či fundamentální dogmatické teologie,² nýbrž začíná pojednáním o církvi. Tím náš autor předstihl První vatikánský koncil (1869–1870), který tuto metodu, tzv. ascendenční, doporučil k využití při výkladu pravd víry. Při ascendenční metodě se vychází od viditelné Kristovy církve, živé skutečnosti, s kterou se může setkat každý člověk, která však přitom má nadpřirozené charakteristiky, čímž poukazuje na svůj nadpřirozený původ, totiž na Ježíše Krista, svého zakladatele, Syna Božího. Tak se člověk dostává od přítomné viditelné skutečnosti církve ke Kristu, historické osobě přístupné skrze historické prameny a svědectví církve, a od Krista viditelného v minulosti k neviditelnému Bohu, kterého on zjevil. Tato cesta je psychologicky účinnější než cesta descendenční, při níž se postupuje od filosoficky dokázané existence Boží k Bohu, který se postupně zjevoval se v dějinách, až se zjevil plně v Ježíši Kristu, který pak založil církev jako strážkyni a zprostředkovatelku Božího zjevení.

¹ Jan Valerian JIRSÍK, *Populární dogmatika: Kniha, ve kteréžto učení víry svaté katolické církve prostonárodním způsobem vykládá Jan Valerian Jirsík*, 4. vyd., Praha: Katolické knihkupectví B. Stýbla, 1866.

² Např. Franciscus EGGER, *Enchiridion Theologiae Dogmaticae Generalis*, 3. vyd., Brixen: Wegerianus, 1899; A. TANQUEREY, *Synopsis Theologiae Dogmaticae Fundamental*, 23 vyd., Paris: Desclée, 1930; Josef KASPAR, *Učebnice katolického náboženství: Část I. obecná – apologetická*, 4. vyd., Praha: A. Wiesner, 1923.

4. PŘÍSTUP

Musíme však podotknout, že náš autor přece jen předesílá svému pojednání o církvi v jakémisi úvodu své knihy, který nazval „Přístup“, některá témata klasického přístupu, totiž náboženství, zjevení, pravost zjevení, uskutečnění zjevení Božího skrze Krista, a z toho vyplývající pravost křesťanského katolického náboženství. Tato témata, která jinak zabírají větší část obsahu fundamentálně-teologických příruček, jsou však u našeho autora stručně probrána na pouhých dvaceti stranách jeho „Přístupu“, načež se autor pouští ihned do prvního traktátu. Tím je pojednání „O církvi křesťanské katolické“. Je třeba hned dodat, že toto pojednání není rozhodně zamýšleno jako nějaká soustavná ekleziologie, která by vyčerpávala všechny poznatky o církvi, ale je zaměřeno pouze na fundamentálně-teologické aspekty církve. Autor rozdělil toto pojednání na dvě části: v první části dokazuje, že právě Boží učení se nalézá pouze v církvi katolické, ve druhé části pak, že církev křesťanská katolická je pravou a samospasitelnou církví Boží.³

5. PRVNÍ POJEDNÁNÍ: O CÍRKVI

V první části tohoto pojednání se náš autor zabývá založením církve. Popisuje, jak si Ježíš vyvolil apoštoly, jak přislíbil Petrovi, že na něm zbuduje církev, jak ji líčil v podobenstvích, až ji nakonec nazval ovčincem, do kterého jsou povoláni všichni, kdo v něho chtějí uvěřit. Autor z toho vyzvozuje, že tato církev musí být Kristu velmi drahá, je jeho dílem a nikdo nemá právo ji opravovat.⁴ To však učinili v dějinách různí reformátoři, jako např. Luther a Kalvín; tím ale dali svým vírám lidský počátek, a proto v nich není jistota pravdy a spásy. Církev křesťanská katolická však je od Krista, uchovává jeho nauku neporušenou, má také jím ustanovené představené (apoštoly a jejich nástupce – biskupy), kterým Kristus slíbil, že s nimi bude po všechny dny až do konce světa (srov. Mt 28,20). Autorita apoštolů je dosvědčena jak ve Skutcích apoštolů, tak v listech apoštolů, z nichž jsou uvedeny výstižné citace.⁵ Zvláštní pozornost je

³ Srov. JIRSIK, *Populární dogmatika*, s. 21.

⁴ Srov. tamtéž, s. 22.

⁵ Srov. tamtéž, s. 24–26.

věnována Petrovu primátu, jehož přísliby, odevzdání a vykonávání jsou velmi podrobně doloženy příslušnými citacemi z Písma.⁶ Na to navazuje svědectví tradice o výkonu Petrova primátu římskými biskupy, nástupci na Petrově stolci.⁷ Tato část pojednání o církvi je zakončena důkazem neomylnosti církve, který je popsán jako dar Ducha svatého; ten byl apoštolům Kristem nejprve přislíben a potom také seslán. Jsou uvedeny opět příslušné citace novozákonních textů i spisů církevních otců. Náš autor z toho, co uvedl, vyvozuje pro lidového čtenáře praktické poučení, že „církev jest nástroj, kteréhož Bůh sám k vyjevování své vůle užívati ráčí, že slovo její vpravdě jest slovo Boží, a že Bůh tomu chce, bychom se jí věrně drželi.“⁸

Druhá část pojednání o církvi je zaměřena na pravost a „samospasitelnost“ církve. Autor uvádí, že pravost církve sice již byla dokázána v předchozí části jejím založením od Krista, chce ji však dokázat také jiným způsobem, a to na základě jejích charakteristických vlastností, tzv. „známek církve“. Autor tedy dokazuje jednotu církve katolické a poukazuje na mnohost náboženských sekt a směrů protestantských, cituje církevní otce, kteří vždy zdůrazňovali jednotu církve katolické.⁹

Další známkou církve Boží je svatost. Náš autor cituje opět příslušná místa z Písma, kde se hovoří o svatosti církve, a ukazuje, že svatost přísluší pouze církvi katolické, a nikoli sborům protestantským, jejichž zakladatelé nevynikali ani svatým učením, ani svatými mravy, tím méně pak společenství, která založili, jak to potvrzují sami protestantští autoři, které náš autor hojně cituje.¹⁰ Naproti tomu je možno postavit příklady katolických světců, zvláště mučedníků, ale i duchovních pastýřů, svatých panen, manželů, vdov a vdovců, jak náš autor uvádí.¹¹

Třetí známkou církve Boží je obecnost co do učení, místa i času. Náš autor opět ukazuje, a to na základě výroků Kristových, že církev je od Krista poslána do celého světa, ke všem národům, a je určena pro všechny časy. A takovou je pouze církev katolická, a nikoli protestantské sbory nebo tzv. církve anglická.¹²

⁶ Srov. tamtéž, s. 27–31.

⁷ Srov. tamtéž, s. 31–36.

⁸ Tamtéž, s. 40.

⁹ Srov. Tamtéž, s. 41–46.

¹⁰ Srov. tamtéž, s. 48–50.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 51–53.

¹² Srov. tamtéž, s. 54–58.

Konečně čtvrtou známkou je apoštolskost církve, která spočívá v tom, že církev je založena na apoštolech, drží se jejich učení a má představené, kteří pocházejí nepřetržitou posloupností od apoštolů. Toto vše opět platí o církvi katolické, nikoli však o společnostech protestantských, zdůrazňuje náš autor.¹³ V závěru tohoto pojednání o známkách církve Jirsík zdůrazňuje, že „jenom církev katolická má všechny známky pravé církve Boží,“ a proto také ona jediná je pravou církví „od Ježíše Krista štípenou.“ Čtenář je vyzýván, aby přispíval ke zvelebení a rozšíření této církve, a je ujišťován, že Bůh nedopustí její zahanbení, ale naopak potrestá její pronásledovatele, jak se to stalo již mnohokrát v dějinách.¹⁴

Závěr druhé části pojednání o církvi je věnován tzv. „samospasitelnosti“ církve. Tím se rozumí, že pouze v církvi katolické může člověk dojít spásy. Náš autor dokazuje tuto tezi poukazem na slova Kristova, že církev je třeba poslouchat, že Duch Kristův je Duch jednoty, že v církvi katolické jsou všechny prostředky k našemu posvěcení (svátosti), a nakonec se dovolává svědectví církevní Tradice (Origena, Jeronýma, Atanáša).¹⁵ Biskup Jirsík zdůrazňuje, že tímto učením my lidé nikoho nezatrácujeme, ale Bůh sám prohlásil ústy svého Syna, že kdo neuvěří, bude zavržen (srov. Mk 16,16). Bůh však chce, aby všichni lidé byli spaseni (srov. 1 Tim 2,4), proto „žádného nevinného neztratí,“ „kdo upřímným srdcem pravdy hledá, ji také najde, by Bůh měl pro jeho blaho i anděla dolů s nebe seslati, a zázrak učiniti.“¹⁶ Tímto citátem jako by Jirsík předjímal výrok Druhého vatikánského koncilu o možnosti spásy lidí, kteří jsou bez vlastní viny mimo církve.¹⁷ Na druhou stranu náš autor upozorňuje, že kdo úmyslně pravdě odpírá a v bludech svých setrvává, aby svobodněji a nevázaněji mohl žít, ten ovšem bez viny není, ten se protiví Duchu svatému, a tak sám sebe odsuzuje a jde do záhuby.¹⁸

Vzhledem k tomu, že kniha je psána pro prosté věřící, biskup Jirsík jako dobrý pastýř neopomene na konci každého článku připojit praktické povzbuzení, aby si věřící své církve vážili, aby Bohu děkovali, že jsou v pravé církvi Kristově, aby se nedali svést bludy jiných učení, ba aby naopak svou církev bránili proti útokům a šířili pravdu jejího učení.

¹³ Srov. tamtéž, s. 58–60.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 61–62.

¹⁵ Srov. tamtéž, s. 62–64.

¹⁶ Tamtéž, s. 64.

¹⁷ Srov. DRUHÝ Vatikánský koncil, *Lumen gentium*, čl. 16.

¹⁸ Srov. JIRSÍK, *Populární dogmatika*, s. 65.

6. DRUHÉ POJEDNÁNÍ: O VÍŘE

Na pojednání o církvi navazuje pojednání o katolické víře. Také toto pojednání rozdělil náš autor na dvě části: v první z nich se zabývá prameny a pravidlem katolické víry, ve druhé pak tím, co církev katolická o své víře učí. Toto pojednání tedy v jistém smyslu odpovídá dnes obvyklému čtvrtému traktátu fundamentální teologie, tj. nauce o teologickém poznání neboli o teologických pramenech.

V první části tohoto pojednání náš autor nejprve ukazuje, že pramenem katolické víry je bible, a zvláště Nový zákon.¹⁹ Jmenovitě vypočítává všechny biblické spisy Starého i Nového zákona, přičemž list Židům řadí mezi listy Pavlovy. Zdůrazňuje, že všechny biblické spisy jsou inspirovány Duchem svatým, který v jistých místech textu vnukl svatopiscům i vhodná slova.²⁰ Podotýká ovšem, že není dovoleno, aby si bibli každý vykládal po svém, neboť tímto libovolným výkladem mohl by se smysl Písma svatého zatemnit nebo zkreslit, což Jirsík ukazuje na několika příkladech vzatých jak ze Starého, tak i z Nového zákona.²¹ Proto jediné církvi náleží právo stanovit smysl Písma svatého (srov. Lk 8,10). Autor ukazuje, že reformátoři 16. století, kteří opustili pravý výklad církve, zabředli do mnohých bludů, které si pak vzájemně vyvraceli.²² Náš autor nabádá věřící, aby děkovali Bohu, že svěřil výklad bible církvi, a nazývá „hrozným zločinem“ počínání těch, kteří tuto nejsvětější knihu bludnými výklady porušují.²³ V souhlase s názorem církve své doby Jirsík upozorňuje, že nelze každému člověku doporučit samostatnou četbu bible, nýbrž jenom tomu, kdo je k takové četbě způsobilý svým vzděláním.²⁴ Autor toto tvrzení odůvodňuje tím, že v bibli jsou i taková místa, která by mohla nepoučeného člověka zmást a zavést do bludu (srov. 2 Petr 3,16). Proto doporučuje číst bibli dobře poučeným lidem, ovšem v překladu schváleném církví, ostatním pak radí, aby poslouchali pilně slova Božích kazatelů, které jim církev posílá.

¹⁹ Srov. tamtéž, s. 66–68.

²⁰ Jirsík se zde odvolává na příručku LIEBERMANN, *Theologia dogmatica*, Moguntii 1831, díl 2, s. 313n.

²¹ Srov. JIRSÍK, *Populární dogmatika*, s. 68–71.

²² Srov. tamtéž, s. 72.

²³ Srov. tamtéž, s. 73.

²⁴ Srov. tamtéž, s. 73–76.

Dále náš autor zdůrazňuje, že Písmo svaté, i když je hojným pramenem víry katolické, přece není jediným dostatečným pramenem.²⁵ Poukazuje tím na tradici, na svědectví prvotní církve o ní, na výrok sv. Ireneje o dostatečnosti apoštolské tradice²⁶ a v neposlední řadě na skutečnost, že až do 4. století nebyly ještě spisy Písma všechny pohromadě a i po celý středověk nebylo snadné získat Písmo svaté, poněvadž ruční opisování knih bylo velmi pracné a drahé. Jirsík poukazuje na Boží moudrost, která nás neodkázala na pouhou knihu jako jediný pramen víry, ale na ústní nauku živé církve Kristovy. Ostatně svatí apoštolé svému ústnímu učení přikládali stejnou cenu, jakou připisovali svým písemným listům (srov. 2 Sol 2,14) a odvolávali se na svou ústní nauku (srov. 2 Tim 2,2).²⁷ Bůh ve své prozřetelnosti nedopustil, aby ústní apoštolské učení bylo nějak pokaženo nebo znečištěno,²⁸ jak ukazuje přísné napomenutí apoštola Pavla adresované Timotejovi (srov. 2 Tim 1,13–14). Na důležitost a platnost tradice poukazuje i skutečnost, že jsou některé pravdy, které všichni křesťané bez rozdílu vyznání přijímají, ačkoli Písmo svaté o nich nemluví, např. svěcení neděle, křest dětí, eucharistický půst, požehnání novomanželům apod.²⁹ Z uvedeného vyplývá, že ústní apoštolské učení se musí pokládat za pramen a pravidlo víry katolické stejně jako Písmo svaté.³⁰ Na důkaz tohoto tvrzení uvádí náš autor svědectví církevních otců Epifania³¹ a Basila,³² výrok Tridentského koncilu o božské a apoštolské tradici, ba dokonce i výroky nekatolíků Grotia, Semlera a Lessinga.

Konečně dochází náš autor k závěru první části pojednání o katolické víře, totiž k hlavnímu pravidlu víry. Toto pravidlo, jak je známo, říká, že je třeba věřit tak, jak věří církev a jak učí zvláště ústy biskupů spojených s papežem.³³ Jirsík podotýká, že taková víra není slepá, nýbrž se opírá o nejjistější důvody, staví na nejpevnějších základech, chrání člověka před bludem a vytváří jednotu křesťanů. Dává za příklad takové víry Tomáše Mora, který volil raději smrt, než by odpadl od katolické

²⁵ Srov. tamtéž, s. 77–81.

²⁶ Srov. IRENAEUS, *Adversus haereses* 3, 3.

²⁷ Srov. JIRSÍK, *Populární dogmatika*, s. 81–83.

²⁸ Srov. tamtéž, s. 83–85.

²⁹ Srov. tamtéž, s. 85–87.

³⁰ Srov. tamtéž, s. 87–92.

³¹ Srov. EPIPHANIUS, *Haereses* 61.

³² Srov. BASILIUS, *De Spiritu Sancto* 10 et 27.

³³ Srov. JIRSÍK, *Populární dogmatika*, s. 92.

víry, ač jej k tomu nutil král Jindřich VIII. a přemlouvala i jeho vlastní manželka.³⁴

Ve druhé části pojednání o víře rozebírá náš autor nauku církve o víře. Ukazuje, že víra je dar Boží (srov. Ef 2,8) a nadpřirozené světlo (srov. 2 Kor 4,6), kterým člověk přijímá za pravdu všechno, co Bůh zjevil, ať už je to obsaženo v bibli, nebo není.³⁵ Taková víra je svatá, máme se jí pevně držet, a je to ctnost, ve které se máme pilně cvičit. Církev katolická učí, že víra je ke spáse nevyhnutelně nutná (srov. Žid 11,16; Jan 3,35). Proto se máme chránit nevěry, pečovat o růst své víry a přivádět k víře i druhé.³⁶ Nestačí ovšem jenom mít víru, ale je třeba mít celou víru, abychom mohli být spaseni (srov. Mat 28,19; Jak 2,10). Z toho pak vyplývá, že je velkým hříchem vybírat si z Kristova učení jen to, co se nám líbí, a ostatní odmítat. Je také omylem domnívat se, že se člověk může spasit v kterékoli víře. Kdyby tomu tak bylo, nepřišel by Boží Syn na svět a neposílal by své učedníky hlásat své učení všem národům, a to i přes překážky a pronásledování.³⁷ Autor zde neřeší otázku možnosti spásy těch, kdo bez vlastní viny nepoznali Kristovo evangelium a jeho církev. Tuto otázku, jak je známo, zodpověděl teprve Druhý vatikánský koncil.³⁸ Náš autor však připomíná nauku církve, že víra musí být živá a účinná, tedy potvrzovaná dobrými skutky (srov. Mt 7,21; 2 Petr 1, 10; 1 Kor 13,2; Jak 2, 14.26). Jinak řečeno, nestačí pouze věřit, jak tomu učí protestanté. Náš autor vyvrací tuto nauku protestantů správným výkladem oněch míst Pavlových listů, na která se protestanté odvolávají (Řím 3,20; Gal 2,16), přičemž uvádí jiná místa Pavlových listů, která správný výklad Pavlova učení potvrzují (Řím 2,6; 1 Kor 13,1–2).³⁹ Jirsík dodává, že touto naukou církve o potřebě živé víry potvrzované skutky se nečiní žádná újma zásluhám Syna Božího o naši spásu. To by nastalo jen v případě, kdyby se někdo domníval, že by mohl být spasen bez víry a milosti Boží, a to jen pro své dobré skutky. Stejně jako je pro spásu důležitý křest, je důležité i zachovávání Kristových přikázání (srov. Mt 28,19). Vždyť církev je tělem Kristovým, v němž Kristus je hlavou a věřící údý, a tedy skutky údů vykonané ve spojení s hlavou nelze připisovat jen údům

³⁴ Srov. tamtéž, s. 94.

³⁵ Srov. tamtéž, s. 94–98.

³⁶ Srov. tamtéž, s. 99–100.

³⁷ Srov. tamtéž, s. 100–104.

³⁸ Srov. DRUHÝ Vatikánský koncil, *Lumen gentium*, čl. 16.

³⁹ Srov. JIRSÍK, *Populární dogmatika*, s. 104–108.

samotným, ale i hlavě, která údy oživuje, osvěcuje, ponouká a posiluje. Tak se našimi skutky nezmenšuje sláva Spasitele, naproti tomu by se však zmenšila, kdybychom tvrdili, že svými skutky nemůžeme pro svou spásu nic učinit.⁴⁰

7. ZHODNOCENÍ JIRSÍKOVY FUNDAMENTÁLNÍ TEOLOGIE

Jak jsme viděli z předloženého obsahu úvodu a prvních dvou pojednání Jirsíkovy *Populární dogmatiky*, tj. z fundamentálně-teologické části tohoto jeho nejvýznamnějšího díla, věnuje náš autor pozornost všem důležitým tématům fundamentální teologie, i když ne ve stejné míře. Méně se zabývá samotným zjevením a jeho dějny, které zřejmě předpokládá u svých čtenářů jako dostatečně známé a méně napadané protikatolickou propagandou. Zato tím více se věnuje základním otázkám katolické ekleziologie, tj. založení církve Ježíšem Kristem, známkám její pravosti a otázce neomylnosti učitelského úřadu církve v učení o víře a mravech, a to ještě dříve, než byla tato nauka projednávána a nakonec i prohlášena za článek víry na Prvním vatikánském koncilu. Nutně se tím vymezuje proti nekatolickým názorům své doby, a to jak protestantským, tak i racionalistickým a ateistickým. To je patrné také v pojednání o křesťanské víře, kterou náš autor chápe především jako víru církve, tj. víru založenou nejen na Písmě svatém, ale také na Tradici a učení církve. Církev, totiž její učitelský úřad, je pro Jirsíka východiskem nejen pro dogmatickou teologii, ale i pro fundamentální teologii, neboť veškeré teologické prameny, tedy i Písmo svaté, známe jen díky církvi a prostřednictvím církve. Tím se Jirsík jasně distancuje od protestantského stanoviska a podrobuje toto stanovisko věcné kritice, která zůstává v základních rysech i dnes pravdivá a spravedlivá.

Při obraně katolického stanoviska zachovává autor patřičnou umírněnost ve svých soudech o názorech nekatolíků, nepodkládá jim špatné úmysly, nevede proti nim štvavou kampaň a nesoudí jejich představitele, nýbrž pouze jejich nauku. Katolického čtenáře varuje před nesprávnými názory a učí jej milovat katolickou církev jako pravou matku a učiteku. Jako odpovědný pastýř církve projevuje starostlivost o spásu duší, a to nejen katolíků, ale i nekatolíků, ba i nevěřících. Dokazují to také jiné au-

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 108–111.

torovy spisy, zejména *Zdravé, pravé a čisté učení Lutherovo, Kalvínovo a j.* (1836) a *Devatero přátelských listů k Evangelíkům v Čechách bytujícím* (1842). Tím se Jirsík stává předchůdcem ekumenických snah a průkopníkem věcného a plodného ekumenického dialogu.

Jirsíkova pravověrnost je patrná z každé věty jeho fundamentálně-teologických úvah, a i když v některých názorech a přístupech předbíhá svou dobu, nikdy nevybočuje z katolické tradice a nezastává extravagantní stanoviska. Sporné otázky ponechává náš autor otevřené a nesnaží se předkládat v nich nějaká ukvapená či jednostranná řešení. Jirsíkův výklad nauky církve je jasný a srozumitelný každému, i prostému a méně vzdělanému čtenáři, pro kterého je vlastně jeho dílo určeno a pomáhá mu správně se orientovat v neklidném myšlenkovém proudění tehdejší doby. Jistě ve své době sehrála jeho *Populární dogmatika* důležitou úlohu při náboženském vzdělávání prostého lidu, což ostatně dokazují její čtyři česká a nejméně dvě německá vydání, jakož i její překlad do chorvatštiny. I dnes může být Jirsíkovo dílo inspirativní pro každého, kdo se chce vážně zabývat výkladem nauky církve pro širší veřejnost a kdo chce dále tvořivě rozvíjet tradici české fundamentální a dogmatické teologie.

ZÁVĚR

Pojednáním o víře končí ta část Jirsíkovy *Populární dogmatiky*, kterou je možno považovat za jeho fundamentální teologii, i když autor sám ji takto nenazývá. Z uvedené prezentace autorových úvah vyplývá, že Jirsík si byl dobře vědom důležitosti fundamentálně-teologických otázek pro výklad nauky církve, a proto jim věnoval úvod (který se v jeho díle nazývá „přístup“) a první dvě pojednání své dogmatiky. Na tato fundamentálně-teologická pojednání pak navazují další, již čistě dogmatická pojednání o Bohu a jeho vlastnostech, o Bohu Stvořiteli, o Bohu Spasiteli, o Bohu Posvětiteli, o svátostech a o stavu člověka po smrti. Je pozoruhodné, že z celkových 560 stran Jirsíkovy dogmatiky je věnováno fundamentálně teologickým otázkám 111 stran, tj. asi pětina celkového rozsahu knihy. Vzhledem k velké šíře probíraných dogmatických témat se jeví rozsah fundamentálně-teologické části jako přiměřený, i když by se dalo namítnout, že problematika Božího zjevení a fundamentální christologie by si zasloužily více pozornosti, než jim bylo poskytnuto v rámci úvodu (tzv. „přístupu“). Nesmíme však zapomínat, že *Populární*

dogmatika chce především uvést čtenáře do dogmatických otázek, k čemuž jsou fundamentálně-teologická témata pouhou přípravou. Je třeba ocenit, že se jim autor přesto věnuje s pozorností, trpělivostí a pastorační starostlivostí dobrého učitele a pastýře svěřeného Božího lidu. A to je na jeho dobu velký a záslužný čin.

Fundamental Theology in the Work of Jan Valerian Jirsík

Key words: Fundamental Theology; Revelation of God; Fundamental Christology; Fundamental Ecclesiology; Doctrine of Catholic Faith; Popular Dogmatic; Pastoral Approach

Abstract: The person of Jan Valerian Jirsík, a Czech theologian and bishop of České Budějovice in the period 1851–1883, is briefly presented. The most important of Jirsík's theological works *Popular Dogmatic* deals with fundamental theological topics, i.e. religion, the revelation of God, the doctrine of Jesus Christ, the Catholic Church and Catholic faith. The exposition of these themes by the author is described, his arguments are explicated and his work is evaluated as an important tool for cultivating and teaching the Christian faith to simple believers. In view of this aim, every part of his work is accompanied by practical advice with a pastoral emphasis. The study is part of the historical studies in Czech Fundamental Theology.

Dr. Ing. Eduard Krumpolc, CSc., Th.D.
Katedra systematické teologie
Cyrilometodějská teologická fakulta
Univerzity Palackého v Olomouci
Univerzitní 22
771 11 Olomouc